

УДК 159.922.73:616.89-008.44-053.4

## **ЕМОЦІЙНІ ПОРУШЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ І УМОВИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Волкова Віра, Віденіна Ольга

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*

### **Анотація:**

**Волкова Віра, Віденіна Ольга. Емоційні порушення у дітей старшого дошкільного віку і умови їх подолання.** Емоції є важливим компонентом у структурі особистості, виконують мотивуючу роль, виявляють свій вплив в різних ситуаціях життєдіяльності. Для здійснення процесу взаємодії дошкільник мусить знаходити з людьми спільну емоційну мову. Для психічного здоров'я, нормального перебігу різних видів діяльності потрібна збалансованість емоцій. Порушення емоційного балансу, тривала перевага негативних емоційних станів спричиняють виникнення емоційних розладів, відхилень у розвитку особистості дитини, порушень у неї соціальних контактів. У статті визначено причини і наслідки емоційних розладів у дошкільників.

**Ключові слова:** емоції, емоційне неблагополуччя, агресивність, запальність, сором'язливість, гіперактивність, страхи, корекція.

### **Аннотация:**

**Волкова Вера, Виденина Ольга. Эмоциональные нарушения у детей старшего дошкольного возраста и условия их преодоления.** Эмоции являются важным компонентом в структуре личности, выполняют мотивирующую роль, проявляют свое влияние в различных ситуациях жизнедеятельности. Для осуществления процесса взаимодействия дошкольник должен находить с людьми общий эмоциональный язык. Для психического здоровья, нормального течения различных видов деятельности требуется сбалансированность эмоций. Нарушение эмоционального баланса, продолжительное преобладание негативных эмоциональных состояний вызывают эмоциональные расстройства, отклонения в развитии личности ребенка, нарушения у него социальных контактов. В статье определены причины и последствия эмоциональных расстройств у детей.

**Ключевые слова:** эмоции, эмоциональное неблагополучие, агрессивность, вспыльчивость, стеснительность, гиперактивность, страхи, коррекция

### **Resume:**

**Volkova Vera, Videnina Olga. Emotional disorders in children of older preschool age and the conditions for their overcoming.** Emotions are an important component in the structure of the personality, perform a motivating role, manifest their influence in various situations of life. To implement the interaction process, the preschooler must find common emotional language with people. For mental health, the normal course of various activities requires a balance of emotions. Violation of emotional balance, prolonged prevalence of negative emotional states cause emotional disorders, deviations in the development of the child's personality, disruption of social contacts. The article defines the causes and consequences of emotional disorders in children.

Emotional distress in children is seen as a negative state that occurs in the face of difficultly solved personal conflicts. The psychological causes of emotional distress in children include the features of the emotional-volitional sphere, in particular the violation of the adequacy of response to actions from the outside, the lack of development skills self-control behavior. There are three main groups of children with emotional disorders: 1) children whose emotional problems are mainly manifested in the framework of interpersonal relationships; 2) children with pronounced internal personal conflicts; 3) children with pronounced internal personal and interpersonal conflicts.

In each pre-school institution there are pupils, whose behavior is significantly deviant from the norm. It can be either super-moving children - "unmanageable", aggressive, or sluggish, slow, capricious, stubborn. The nurse must be able to understand the various negative manifestations of the child, to know which of them can testify to the onset of neuropsychiatric disease. There are two types of behavior in children, in which there can be negative emotional manifestations: the first group by type of behavior are unbalanced children, with predominance of states of excitation; The second group is children in whom the depressed state with depressive manifestations prevails.

Psychological correction of emotional disorders in children is an organized system of psychological actions, aimed at mitigating emotional discomfort in children, increasing their activity and independence, eliminating secondary personal reactions caused by emotional disorders such as aggressiveness, increased excitability, disturbing distrust. The main conditions for overcoming emotional distress in preschool children is to create an emotional climate in the group, increase self-confidence. Correctional work with disturbing children should be conducted in a gaming form.

**Key words:** emotions, emotional ill-being, aggressiveness, short temper, shyness, hyperactivity, fears, correction

**Постановка проблеми.** Роль емоцій в управлінні поведінкою людини велика, і не випадково практично всі автори, що пишуть про емоції, відзначають їх мотивуючу роль, пов'язують емоції з потребами і їх задоволенням. Емоції виконують різні функції, беруть участь в управлінні поведінкою людини як мимовільний компонент, втручаючись в неї як на стадії усвідомлення потреби і оцінки ситуації, так і на стадії ухвалення рішення і оцінці досягнутого результату. Тому розуміння механізмів управління поведінкою вимагає розуміння і емоційної сфери людини, її ролі в цьому управлінні.

Які умови і детермінанти не визначали б життя і діяльність людини, внутрішньо, психологічно дієвими вони стають лише в тому випадку, якщо їм вдається проникнути в сферу її емоційних відносин, переламатися і закріпитися в ній. Конститууючи в людині упередженість, без якої немислимий жоден активний її крок, емоції зі всією очевидністю виявляють свій вплив в різних ситуаціях життєдіяльності.

Людина як суб'єкт практичної і теоретичної діяльності, який пізнає і змінює світ, не є ні безпристрасним споглядальником того, що відбувається навколо неї, ні таким же безпристрасним автоматом, що проводить ті або інші дії на зразок добре злагодженої машини. Діючи, вона не тільки проводить ті або інші зміни у природі, предметному світі, а й впливає на інших людей і сама випробовує впливи, що йдуть від них і від своїх власних дій і вчинків, що змінюють її взаємини з оточуючими; вона переживає те, що з нею відбувається і нею здійснюється; вона відноситься певним чином до того, що її оточує. Переживання цього відношення людини до оточуючого складає сферу почуттів або емоцій.

Дошкільне дитинство справедливо називають визначальним періодом формування особистості, періодом утворення та становлення найважливіших властивостей та рис, усвідомлення дитиною своєї унікальності, самостійності, відокремленості від дорослого світу та світу оточуючих предметів. Отже, виховання емоційно зрілої особистості, її переживань та почуттів, починаючи з перших років життя, залишається важливим завданням у вихованні розуму та навчанні дитини різним навичкам та умінням. Адже саме від емоційного ставлення до оточуючого світу залежить те, заради яких цілей будуть використані набуті дитиною знання та уміння.

Для здійснення процесу взаємодії дошкільник мусить розпізнавати емоційний стан, настрої інших людей, виражати власні емоції так, щоб вони були зрозумілими і викликали ту реакцію, яку очікує дитина, іншими словами, знаходити з людьми спільну емоційну мову. Характеризуючи зміст, якість і динаміку емоцій та почуттів, емоційність стає однією з центральних фундаментальних характеристик особистості. Якісні властивості емоційності характеризують ставлення дитини до світу явищ, подій, людей.

Проте суспільство не усвідомлює необхідності серйозного ставлення до розвитку емоційно-вольової сфери дошкільника, потреби дбати про неї не менше, а, можливо, й більше, ніж про інтелектуальну. На жаль, емоційному вихованню не приділяється достатньо уваги у сучасній системі дошкільної освіти, хоча саме воно має бути її стрижневим компонентом, що зумовлює досягнення дітьми самих себе і тих, хто поруч, визначає цілі їх «дорослої» життєдіяльності.

**Аналіз актуальних досліджень.** Емоційна сфера дитини завжди була в полі особливої уваги вітчизняних психологів, оскільки виховання з необхідністю передбачає формування і розвиток у дитини певного емоційного ставлення до оточуючого світу відповідно до цінностей, норм та ідеалів суспільства. Емоційний розвиток виступає як закономірний процес, що має певну логіку, а в кінцевому підсумку визначається загальною логікою розвитку особистості дитини в цілому, зміною видів діяльності, в яких формуються емоційні процеси, специфікою взаємодії дитини зі світом людей та предметним світом. У подальшому на цій основі формується особлива психічна діяльність – емоційна уява (Л. Виготський, Г. Костюк, В. Аснін, В. Селиванов, В. Котирло, Н. Гуткіна та ін.).

Питання вивчення емоційної сфери розглядалися багатьма відомими вітчизняними психологами, серед них Л. Виготський, О. Запорожець, Н. Левітов, О. Леонтьєв, Р. Немов, А. Петровський, К. Платонов, Б. Теплов.

**Формулювання цілей статті:** теоретичне обґрунтування емоційних порушень та організації корекції емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу.

**Методи дослідження** – теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних та дослідних даних; емпіричні: спостереження, бесіда, практичні вправи, ігрові дії; в) методи обробки експериментальних даних.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Позитивні емоції пов'язані із задоволенням потреб індивідуума; саме ці потреби визначають фундамент емоційного життя людини. Для психічного здоров'я, нормального перебігу різних видів діяльності як дорослої людини, так і дитини потрібна збалансованість емоцій. Порушення емоційного балансу, тривала перевага негативних емоційних станів спричиняють виникнення емоційних розладів, відхилень у розвитку особистості дитини, порушень у неї соціальних контактів [5, с. 3]. Так, властиві дитині переживання страху, сумніву, побоювання за відсутності коригуючих заходів закріплюються і перетворюються на рису характеру – тривожність; сум, туга, образа – на невпевненість у собі, своїх силах; дратівливість може спричинити утворення такої риси, як запальність. Такі особистісні якості починають регулювати психічну діяльність і поведінку дитини небажаним чином: призводять до негативних уявлень про однолітків та дорослих, що її оточують, недовіри, відлюдькуватості, агресивності. Все це може відобразитися на формуванні небажаної життєвої позиції, а в окремих випадках спричинити затримку загального психічного розвитку.

У психологічній літературі емоційне неблагополуччя у дітей розглядається як негативний стан, що виникає на тлі важко вирішуваних особистісних конфліктів. До власне психологічних причин виникнення емоційного неблагополуччя у дітей відносять особливості емоційно-вольової сфери, зокрема порушення адекватності реагування на дії ззовні, недолік в розвитку навичок самоконтролю поведінки і ін.

Аналіз емоційних порушень у дітей з погляду порушення системи відносин, запропонований В. Мясичевим [6] і продовжений в роботах його учнів, дозволяє виділити три основні групи дітей з емоційними порушеннями.

До першої групи входять діти, емоційні проблеми яких в основному виявляються в рамках міжособистісних відносин. Вони відрізняються підвищеною збудливістю, що виражається в бурхливих афективних спалахах в процесі спілкування, особливо з однолітками. Негативні емоційні реакції у цих дітей можуть виникнути з будь-якого незначного приводу.

Друга група дітей відрізняється вираженими внутрішньо особистісними конфліктами. У їх поведінці простежується підвищена загальмованість, товариськість слабо виявляється. Ці діти глибоко переживають образу, більшість з них схильна до необґрунтованих страхів.

Третя група дітей характеризується вираженими внутрішньо особистісними і міжособистісними конфліктами. У поведінці дітей цієї групи переважає агресивність, імпульсивність.

Природні особливості людини є умовами, передумовами але не рушійними причинами психічного розвитку дитини. Жодна із специфічних для людини психічних якостей не може виникнути шляхом дозрівання органічних задатків. Для цього потрібні відповідні соціальні умови життя і виховання. Величезні потенційні можливості, що таяться в природі кожної дитини, не виявляються самі собою, а вимагають для своєї реалізації виховного впливу.

Детально розглядали емоційність дітей Р. Бамм і Б. Бараш [1]. Людина не може бути байдужою до того, що відбувається навколо неї. Предмети, вчинки, події, якими наповнено життя, викликають у неї почуття, переживання, радують, засмучують. На відміну від дорослих дитина виражає свої почуття бурхливо і безпосередньо. По незначному приводу вона може сміятися і плакати, стрибати, ляскати в долоні, кричати, топати ногами. Це відбувається не тільки тому, що у неї слабо розвинений самоконтроль, але головним чином тому, що у неї немає життєвого досвіду. Все для неї нове, і навіть прості речі стають відкриттям, викликають гарячий відгук.

Особистість дошкільника формується в сім'ї. Батьки, брати, сестри, бабусі, дідусі – найближчі дитині люди. Від їх взаємин між собою, відчуття прихильності і взаємопідтримки залежить благополуччя сімейного клімату. Незаперечним критерієм сприятливого для емоційного розвитку дитини типу сімейного виховання є батьківська любов і прихильність членів сім'ї один до одного. Психологи розглядають порушення в стилі виховання дитини (гіперопіка, гіпоопіка, контрастне виховання) як найбільш важливі чинники у виникненні відхилень у психоемоційному розвитку дітей.

Не можна забувати і про те, що деякі труднощі в поведінці дітей мають віковий характер і пов'язані з переживанням дитиною однієї з криз розвитку. Ці періоди в житті дитини свідчать про нормальний хід психічного і особистісного розвитку.

Ускладнення психічного і особистісного розвитку дитини обумовлені, як правило, двома чинниками: помилками у вихованні і певною незрілістю або мінімальними поразками нервової системи. Часто обидва цих чинника діють одночасно, оскільки дорослі нерідко недооцінюють або ігнорують ті особливості нервової системи дитини, які лежать в основі труднощів поведінки, і намагаються виправити дитину різними неадекватними виховними діями. Дуже важливо уміти виявити дійсні причини поведінки дитини і намітити відповідні шляхи корекційної роботи з нею.

Ж. Маценко вважає, що у виникненні емоційних розладів провідна роль належить факторам психологічним, основні з яких – характерологічні особливості дітей, що підсилюють схильність до емоційних розладів, та соціально-психологічні психотравмуючі ситуації [5, с. 4 - 5].

До психічної травматизації найбільш схильними є діти, які вирізняються своєрідними особистісними рисами: безпосередністю, вразливістю, безпорадністю, гуманістичною спрямованістю особистості, вираженим почуттям власного «Я». Ці діти в стосунках з дорослими та однолітками чесні, відверті, довірливі, їх легко обдурити, чим нерідко користуються інші діти. Ці малюки не схильні діяти всупереч власним думкам та бажанням.

Вразливі діти болісно переживають приниження, образу, тривалий час повертаються подумки до неприємних подій, що викликали негативні емоції. Вони не здатні швидко, як інші дошкільники, переключитися на нові цілі. Ці малюки довго пам'ятають страх, зраду, образу, кривду.

Безпорадність проявляється головним чином у взаєминах із однолітками, коли дитина не може захистити себе, дати відповідь на агресивну поведінку інших дітей. Вона губиться,

не знаходить влучних слів, мовчить або плаче, глибоко переживаючи образу, приниження, свою нездатність вплинути на хід подій. Проте, не маючи психічних сил захистити себе, дитина не може кинути товариша в скрутній ситуації, захистити його інтереси. Ці прояви підкреслюють гуманістичну спрямованість розвитку особистості такої дитини, яка представлена цілим комплексом характеристик: чесність, чуйність, товариськість, здатність до співчуття, чутливість.

Діти, що демонструють наведені вище особистісні якості, дійсно переживають «за всіх», сприймають чужий біль як власний, вболівають за інтереси іншої людини. Вони можуть заплакати від жалю до людини, тварини, пташки, рослини, готові прийти на допомогу тим, хто відчуває в них потребу.

Розглянуті риси характеру, відмічає Ж. Маценко, самі по собі не спричинюють невротичні розлади, проте сприяють їх виникненню під впливом психотравмуючих обставин: безпосередність та вразливість перетворюються на тривожність; неспокій, образливість, безпорадність — на пасивність, інертність, пригніченість; альтруїстичні якості, почуття власної гідності — на егоцентризм, невластиві цим дітям недовірливість, відлюдькуватість, що є також реактивно-захисними психічними утвореннями [5, с. 5].

Виявлення дітей з ослабленою психікою – актуальне завдання. У кожній дошкільній установі є вихованці, поведінка яких істотно відхиляється від норми. Це можуть бути або надмірно рухливі діти – «некеровані», агресивні, або мляві, повільні, капризні, уперті. Вихователі необхідно уміти розбиратися в різних негативних проявах дитини, знати, яке з них може свідчити про початок нервово-психічного захворювання.

Ж. Маценко [5, с. 7] виділяє два типи поведінки дітей, в яких можуть існувати негативні емоційні прояви. Першу групу за типом поведінки складають діти неврівноважені, з переважанням станів збудження. Ці дошкільники характеризуються нестриманістю, дратівливістю, що нерідко призводить до виникнення конфліктів, дезорганізації діяльності. Такі діти схильні до захоплення різними видами діяльності, проте продуктивність її швидко знижується. Негативні емоції (спалахи гніву, образи) можуть виникати як через вагомні причини, так і через незначні приводи. Але швидко виникаючи, вони так само швидко згасають. Афективні прояви нерідко спричиняють негативне ставлення дитини до думок і вимог інших людей.

Наведений тип поведінки дошкільника викликає негативні реакції дорослих та однолітків, що його оточують. З ім'ям дитини нерідко пов'язують зневажливі характеристики: «всім заважає», «завжди зла», «непосидюча», що зачіпає почуття власної гідності, викликає образу. Усвідомлення дітьми, що вони «не такі, як усі», спричиняє переживання невпевненості, власної малоцінності, тривожності. Такі негативні емоційні прояви діти зовні ховають під маскою зарозумілості, пихатості.

Друга група за типом поведінки – це діти, у яких переважає пригнічений стан із депресивними проявами. Діти, про яких йдеться, не можуть легко й вільно, як їх однолітки, висловити свої переживання й почуття, забути образу й не згадувати про неї, бути послідовними в діях та вчинках, впевнено поводитися за будь-яких обставин, захистити себе, оперативно почати і закінчити справу, переключитися з одного на інше. Вони більш стримані, характеризуються відособленістю, уникають спілкування. Емоційне неблагополуччя часто проявляється як небажання відвідувати дитячий садок, незадоволеність відносинами з вихователем або однолітками.

Швидка стомлюваність та пов'язана з нею неспроможність ефективно виконати будь-яку діяльність спричинюють зниження самооцінки дитини, виявлення невпевненості в собі, почуття малоцінності. Це викликає стан неспокою, незахищеності, тривожності, а також сприяє виникненню надзвичайно гострої потреби дітей у визнанні, увазі. Вразливість, імпресивність цих дітей на фоні емоційних розладів спричинює формування амбівалентності потреби у спілкуванні: відчуваючи гостру потребу в товаристві однолітків, спільній діяльності з вихователем, діти виявляють при цьому замкненість, відлюдькуватість.

Багатьом дітям властива агресивність. Переживання і розчарування дитини, які дорослим здаються дрібними і незначними, виявляються вельми гострими і важкими для дитини саме через незрілість її нервової системи, тому найбільш задовільним для дитини рішенням може виявитися і фізична реакція, особливо при обмеженості дитини до самовираження.

Фізична агресія може виражатися в бійках і у формі руйнівного відношення до речей. Така поведінка у будь-якому випадку мотивована потребою в увазі, якимись драматичними подіями.

Агресивність не обов'язково виявляється у фізичних діях. Деякі діти схильні до так званої вербальної агресії, за якою часто стоїть незадоволена потреба відчувати себе сильним або відігратися за власні образи.

Загальна тактика роботи полягає в тому, щоб поступово навчити дитину виражати своє незадоволення в соціально прийнятних формах.

Запальність. Дитину вважають запальною, якщо вона схильна з будь-якого, навіть самого незначного з погляду дорослих приводу влаштувати істеріку, розплакатися, розсердитися, але агресії при цьому не проявляє. Запальність – це швидше вираз відчаю і безпорадності, чим прояв характеру. Проте, вона заподіює і дорослим, і самій дитині масу незручностей і тому вимагає подолання.

Напад запальності необхідно спробувати попередити. У одних випадках вдається відвернути дитину, в інших, навпаки, доцільніше покинути її, залишивши в приміщенні. Старших дітей можна спонукати висловлювати свої почуття.

Якщо ж дитина вже розлютилася, то урезонити її не вдасться. Заспокійливі слова не діятимуть. Тут важливий спокійний емоційний тон.

Пасивність. Нерідко дорослі не бачать жодної проблеми в пасивній поведінці дитини, вважають, що просто «тихоня», що відрізняється хорошою поведінкою. Проте, це далеко не завжди так. Тихі діти випробовують різноманітні і далеко не найприємніші емоції. Дитина може бути нещасною, пригніченою, соромливою. Підхід до таких дітей повинен бути поступовим, бо може пройти немало часу, перш ніж з'явиться у відповідь реакція.

Простий наказ припинити це заняття навряд чи спрацює, оскільки воно допомагає дитині справитися з душевним станом. Ефективнішим буде все те, що допоможе їй виразити емоції.

Основні напрями роботи з такою дитиною – допомогти виразити свої переживання в іншій, прийнятнішій формі, добитися її довіри і прихильності, вирішити в безпосередньому контакті з батьками ту ситуацію, яка викликає у дитини такі важкі переживання.

Іншою причиною тихої пасивної поведінки дитини можуть бути страх перед незнайомими новими дорослими, малий досвід спілкування з ними, невміння звернутися до дорослого. Така дитина може і не потребує фізичної ласки або взагалі не переносить фізичних контактів.

Соромливість – риса вдачі, що виражається в хворобливому побоюванні повернути до себе увагу оточуючих, поза мотивоване відчуття сорому. Протилежна риса – безсоромність, нахабство. Соромливість властива переважно дівчаткам, особливо тим, кому з ранніх років вселяли думку про зовнішню непривабливість [4, с. 25].

Хлопчиками соромливість часом долається за допомогою нарочитих зухвалих витівок, грубості по відношенню до однолітків і дорослих. Соромливість є серйозною перешкодою у навчанні дітей. Соромлива дитина не в змозі використовувати при відповіді знання, що є у неї. З часом подібна ситуація визначає повну пасивність дитини на заняттях і у суспільній діяльності.

Ранні прояви соромливості можна скорегувати, постійно схвалюючи дитину, спонукаючи її висловлювати власні думки, включаючи в ігри, де необхідна ініціатива, уміння ухвалити швидке рішення, проявити сміливість. Корисні бесіди з розбором вдалих дій і вчинків дитини.

Гіперактивність. У основі гіпердинамічного синдрому можуть лежати мікроорганічні ураження головного мозку, що виникли в результаті ускладнень вагітності і пологів, виснажуючи соматичні захворювання раннього віку, фізичні і психічні травми. Ніяка інша дитяча трудність не викликає так багато нарікань і скарг батьків і вихователів дитячих садків, як ця, вельми поширена у дошкільному віці.

Основні ознаки гіпердинамічного синдрому – відвернення уваги і рухова розгальмованість. Гіпердинамічна дитина імпульсивна. Діє вона, не замислюючись про наслідки, хоча поганого не замишляє і сама щиро засмучується через подію, винуватцем якої стає. Вона легко переносить покарання, не пам'ятає образи, не тримає зла, щохвилини свариться з однолітками і тут же мириться. Це найгаласливіша дитина в дитячому колективі.

Найбільша проблема гіпердинамічної дитини – її відвертість. Зацікавившись чимось, вона забуває про попереднє і жодну справу не доводить до кінця. Вона зацікавлена, але не допитлива, бо допитливість припускає деяку постійність інтересу.

Відвертість уваги і рухову розгальмованість дитини необхідно наполегливо і послідовно долати з найперших років її життя. Необхідно чітко розмежовувати цілеспрямовану активність і безцілну рухливість. Не можна стримувати фізичну рухливість такої дитини, це протипоказано стану її нервової системи. Але її рухову активність треба спрямовувати і організовувати: якщо вона біжить кудись, то хай це буде виконанням якогось доручення. Хорошу допомогу можуть надати рухливі ігри з правилами, спортивні заняття. Найголовніше – підпорядкувати її дії меті і привчити досягати її.

У старшому дошкільному віці гіпердинамічну дитину починають привчати до посидючості. Коли вона набігається і втомиться, їй можна запропонувати заняття ліпленням, малюванням, конструюванням, причому потрібно обов'язково постаратися зробити так, щоб інтерес до такого заняття спонукав дитину довести почату справу до кінця [2].

Вчені відзначають, що приблизно з 2-х років у дітей виникають страхи, які досягають максимуму у шестиліток. Найчастіше діти бояться самотності, нападу, тварин, казкових героїв, темряви, стихійного лиха, пожежі. Причиною страхів може бути невинувато жорстка виховна позиція дорослих, переважання покарань, надмірні вимоги, обмеження ініціативи та вільної активності дітей за рахунок зростання кількості обов'язкових до виконання завдань. Страхами частіше страждають діти з неповних сімей, у сім'ях, де домінує мати [3, с. 14].

Причинами таких страхів дитини є індивідуальні особливості нервової системи (чутливість, невірноваженість, виснажливність), особистості (тривожність, схильність до фантазувань), обмеженість дитячого досвіду.

У виникненні страхів значну роль відіграє уява дитини. Щоб подолати дитячі страхи, необхідно включити дитину у цікаву та захоплюючу діяльність (гру, малювання, конструювання), давати зважені та помірковані відповіді на дитячі запитання.

Кажучи про емоційні порушення в старшому дошкільному віці, потрібно говорити і про їх корекцію, оскільки такі порушення можуть вести до певних негативних наслідків для дитини в подальшому житті.

Психологічна корекція емоційних порушень у дітей – це добре організована система психологічних дій. В основному вона спрямована на пом'якшення емоційного дискомфорту у дітей, підвищення їх активності і самостійності, усунення вторинних особистісних реакцій, обумовлених емоційними порушеннями, таких як агресивність, підвищена збудливість, тривожна недовірливість і ін.

Значний етап роботи з цими дітьми – корекція самооцінки, рівня самосвідомості, формування емоційної стійкості і саморегуляції.

Головними умовами подолання емоційного неблагополуччя у дітей дошкільного віку є створення емоційного клімату в групі, підвищення упевненості в собі.

Корекційну роботу з тривожними дітьми доцільно проводити в ігровій формі. Перш за все необхідно встановити контакт з дитиною. Для встановлення довірчих відносин і

досягнення ефективніших результатів занять з дітьми бажано використовувати індивідуальні форми роботи.

У вітчизняній і зарубіжній психології використовуються різноманітні методи, що допомагають скорегувати емоційні порушення у дітей. Ці методи можна умовно розділити на дві основні групи: групові і індивідуальні.

З метою корекції в старшому дошкільному віці можна використовувати образотворчу діяльність дітей і ігри, зміст, організація і методика проведення яких буде спрямована на:

- подолання замкнутості, скутості, нерішучості дітей, на їх рухове розкріпачення;
- розвиток у дітей навичок спільної діяльності, формування доброзичливого відношення один до одного.

**Висновки.** Проблема розвитку емоцій, їх ролі в поведінки дитини є однією з найбільш важливих і складних проблем психології і педагогіки, оскільки дає уявлення не тільки про загальні закономірності розвитку психіки дітей і її окремих сторін, а й про становлення особистості дошкільника в цілому. Емоції формуються в ході діяльності людини, спрямованої на задоволення її потреб. Найважливіше значення в емоційному розвитку дитини мають спілкування з навколишніми людьми і гра, в процесі яких формуються основи соціальних почуттів. Порушення емоційного балансу, тривала перевага негативних емоційних станів спричиняють виникнення емоційних розладів, відхилень у розвитку особистості дитини, порушень у неї соціальних контактів. Емоційне неблагополуччя у дітей розглядається як негативний стан, що виникає на тлі важковирішуваних особистісних конфліктів. До власне психологічних причин виникнення емоційного неблагополуччя у дітей відносять особливості емоційно-вольової сфери, зокрема порушення адекватності реагування на дії ззовні, недолік в розвитку навичок самоконтролю поведінки. Найважливішими умовами подолання емоційного неблагополуччя є створення емоційного клімату в групі при забезпеченні позитивних відносин дитини з дорослими і однолітками.

#### Список використаних джерел

1. Бамм Р., Бараш Б., Воробьева О. и др. Семейное воспитание. Словарь для родителей. М. : Просвещение, 1967. 349 с.
2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: Навч. пос. К. : Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
3. Захаров А. И. Как преодолеть страхи у детей. М. : Педагогика, 1986. 112 с.
4. Зимбардо Ф. Застенчивость: Пер. с англ. М. : Педагогика, 1991. 208 с.
5. Маценко Ж. Естетотерапія емоційних станів дошкільників. *Емоційний розвиток дитини* / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главнік. К.: Мікрос-СВС, 2003. С. 3 - 31.
6. Мясищев В. Н. Личность и неврозы. Л., 1960. 462 с.

#### References

1. Bamm R., Barash B., Vorob'eva O. i dr. Semejnoe vospitanie. Slovar' dlya roditelej. M. : Prosveshchenie, 1967. 349 s.
2. Dutkevich T. V. Doshkil'na psihologiya: Navch. pos. K. : Centr uchbovoi literaturi, 2007. 392 s.
3. Zaharov A. I. Kak preodolet' strahi u detej. M. : Pedagogika, 1986. 112 s.
4. Zimbardo F. Zastenчивost': Per. s angl. M. : Pedagogika, 1991. 208 s.
5. Macenko ZH. Estetoterapiya emocijnih staniv doshkil'nikiv. Emocijnij rozvitok ditini / Uporyad.: S. Maksimenko, K. Maksimenko, O. Glavnik. K.: Mikros-SVS, 2003. S. 3 - 31.
6. Myasishchev V. N. Lichnost' i nevrozy. L., 1960. 462 s.



**Відомості про авторів:**  
**Волкова Віра Андріївна**  
[vera\\_bar52@ukr.net](mailto:vera_bar52@ukr.net)

Мелітопольський державний педагогічний  
університет імені Богдана Хмельницького  
вул.Гетьманська, 20, м.Мелітополь, Запорізька обл., 72312, Україна  
**Віденіна Ольга Вікторівна**

Мелітопольський державний педагогічний  
університет імені Богдана Хмельницького  
вул.Гетьманська, 20, м.Мелітополь, Запорізька обл., 72312, Україна

**Волкова Віра Андріївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь)

**Волкова Вера Андреевна** – кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной работы, социальной педагогики и дошкольного образования, Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого (г. Мелитополь)

**Volkova Vera Andreyevna** – Candidate of Pedagogical, assistant professor of social work, social pedagogy and pre-school education, Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University (Melitopol)

**Віденіна Ольга Вікторівна** – студентка магістратури, спеціальність Дошкільна освіта, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь)

**Виденина Ольга Викторовна** – студентка магистратуры, специальность Дошкольное образование, Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого (г. Мелитополь)

**Videnina Olga Viktorovna** - magistracy student, specialty Preschool education, Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University (Melitopol)